

Kulturhistorisk karakterisering och bedömning

Nya Hjälmseryds kyrkogård

*Hjälmseryds socken i Sävsjö kommun
Jönköpings län, Växjö stift*

Rapport, foto och ritningar: la Manbo
Grafisk design: Anna Stålhammar
Tryckning och distribution:Lena Sletteberg

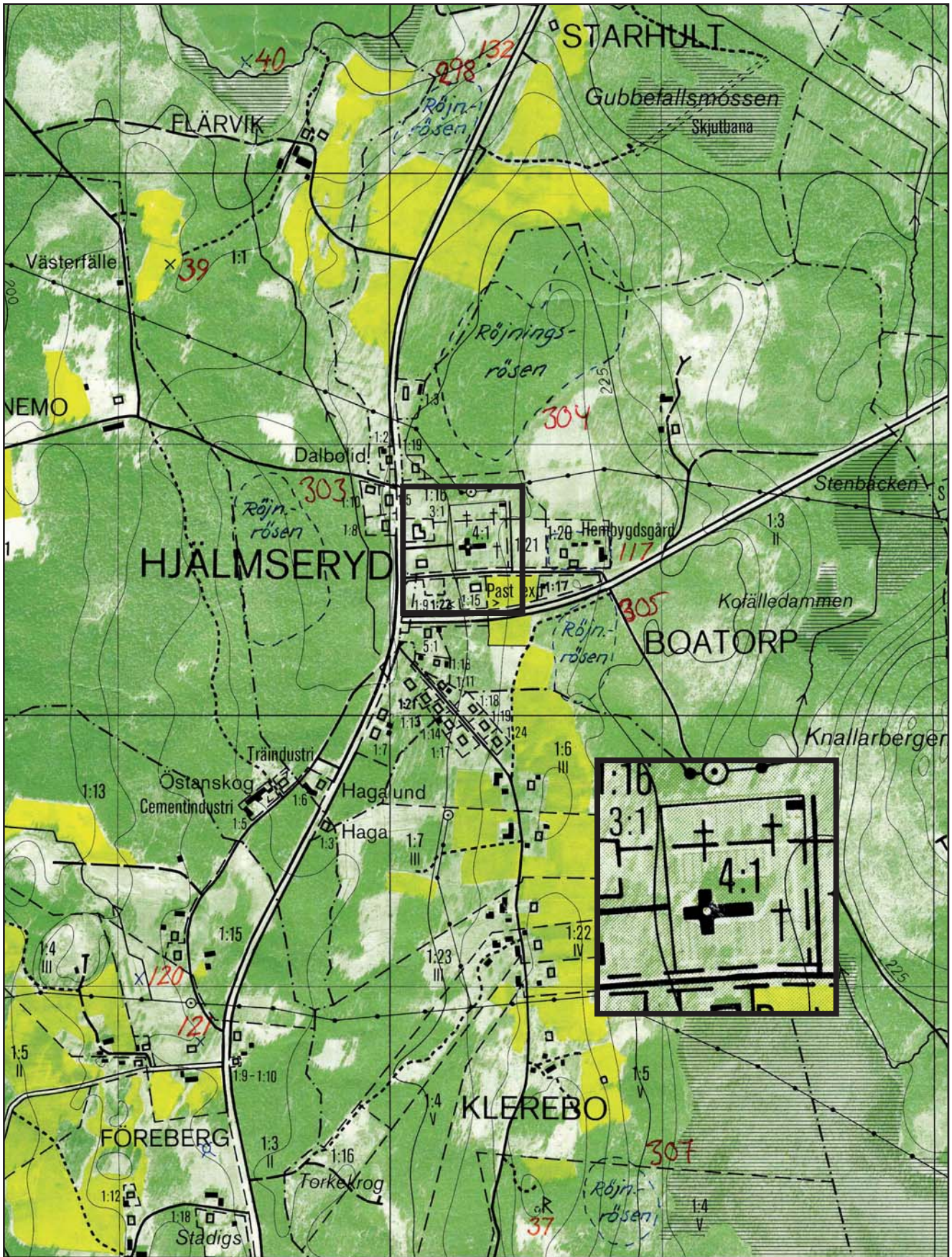
Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd: Ur allmänt kartmaterial från Lantmäteriet. Medgivande 94.0133

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2007

Innehåll

Inledning	7
Allmän kyrkogårdshistorik	9
Sammanfattande beskrivning	11
Hjälmseryds kyrkogård	12
Kyrka och kyrkomiljön	12
Kyrkogårdens historik	12
Händelsehistorik	13
Beskrivning av kyrkogården idag	14
Allmän karaktär	14
Omgärdning	14
Ingångar	15
Vegetation	15
Gångsystem	15
Gravvårdstyper	16
Byggnader	16
Beskrivning av enskilda kvarter	17
Kvarter A	17
Kvarter B	18
Kvarter C	19
Kvarter D	20
Minneslundan	21
Kulturhistorisk bedömning av kyrkogården i dess helhet	21
Att tänka på vid förvaltningen av kyrkogården	22
Referenser	23
Tekniska och administrativa uppgifter	23

Utdrag ur ekonomiska kartans blad Hjälmseryd 5E 9e

Inledning

Bakgrund

På uppdrag av Växjö stift genomför Jönköpings läns museum en kulturhistorisk inventering av kyrkogårdar och begravningsplatser inom stiftets del av Jönköpings län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades under år 2006 och det beräknas avslutas under år 2008. Inventeringen berör samtliga till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdar och begravningsplatser, även sådana som har tagits ur bruk. Denna rapport utgör en delrapport i inventeringen vars resultat kommer att sammanställas och analyseras i en stiftsövergripande rapport.

Syfte

De stiftsövergripande inventeringarna syftar till att lyfta fram kyrkogårdarnas kulturhistoriska värden, att få en överblick av stiftets kyrkogårdar samt att sammanställa den enskilda kyrkogårdens historia. Inventeringen är avsedd att utgöra ett underlag i församlingens förvaltningsarbete och i de vård- och underhållsplaner som församlingarna arbetar med att ta fram. Inventeringarna ska vidare kunna användas i handläggningen av kyrkoantikvariska ärenden och för att bedöma var det är särskilt viktigt att stödja insatser med kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning

Rapporten omfattar en historik över kyrkogården, beskrivning av de olika kvarteren och en kulturhistorisk karakterisering och bedömning. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gåtts igenom har främst varit Länsstyrelsen i Jönköpings läns arkiv, Antikvarisk-topografiska arkivet i Stockholm (kopior hos länsstyrelsen) samt Jönköpings läns museums arkiv. I förekommande fall har även arkiv hos respektive samfällighet gåtts igenom. Utöver arkiv har uppgifter hämtats från aktuell litteratur, däribland hembygds litteratur. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens historia. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav endast ett litet antal bilder använts i rapporten. Växjö stift, inklusive respektive församling, samt läns museet har rätt att fritt bruka fotografierna. För varje kyrkogård skrivs en delrapport med en sammanfattande kulturhistorisk bedömning där de kulturhistoriska värdena lyfts fram, samt en kortfattad beskrivning av kyrkomiljön och kyrkan.

Den kulturhistoriska bedömningen görs i samarbete med representanter från Växjö stift, Länsstyrelsen i Jönköpings, Kronobergs och

Kalmars län samt läns museerna i Kalmar och Växjö. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till dels varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och övriga landet. Den kulturhistoriska bedömningen nämner i de flesta fall inte enskilda gravstenar utan beskriver värden och karaktärsdrag i stort. Inför varje planerad förändring eller större underhållsåtgärd skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Utifrån den kulturhistoriska värderingen och karakteriseringen tas beslut om vilka åtgärder som är berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Fältarbete och rapporter har utförts av byggnadsantikvarie Ia Manbo vid Jönköpings läns museum. Rapporterna finns tillgängliga på Växjö stift, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Jönköpings läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Allmän kyrkogårdshistorik

I stort sett alla våra landsortskyrkogårdar är jämnåriga med den första kyrkan på platsen, i de flesta fall medeltida. Efter flera hundra år av obruten kontinuitet är de också ännu i bruk. Från medeltidens kyrkogårdar finns dock väldigt litet bevarat. De viktigaste förändringarna som kristendomen införde gällande våra begravnings seder är att platsen för begravingarna skulle vara vigd och inhägnad. Den medeltida inhägnaden kunde bestå av en stenmur men vanligare var att den var uppförd av timmer, *bogårdsbalken*, ibland manshög. Till den typiska bilden av en medeltida inhägnad kyrkogård hör även *stigluckan* som både hade en symbolisk som praktisk funktion som port till den vigda jorden.

Den medeltida kyrkogården saknade ett tydligt system med gångar och kvarter. Man fortsatte dock den förkristna sedvänjan att gravsätta folk efter deras gårds- eller bytillhörighet, antingen i smala tegar eller i kvartersliknande grupper. Till ovanligheterna hörde att man satte en vård över graven, som istället endast markerades av en jordhög. Om en vård sattes upp var den av trä, undantagsvis av sten eller smide. Det var också vanligt att man använde sig av kyrkogården på ett nyttobetonat sätt, nämligen som betesmark. Det ingick troligen i många klockares löneförmåner att ha sina djur betandes på kyrkogården.

Den medeltida kyrkogårdens utformning levde kvar väldigt länge, och påminde mest om en äng med små gravkullar och enstaka spridda vårdar. I stort sett börjar förnyelsen under tidigt 1800-tal, men ännu vid sekelskiftet 1900 har många landsortskyrkogårdar kvar den typiskt medeltida ängskaraktären. Förnyelsen börjar i städerna, genom att gravsättningar på stadskyrkogårdarna förbjuds av hygieniska skäl. Enligt en kunglig förordning från 1815 måste begravingar innanför stadskärnan upphöra och *begravningsplatser* – utan andra kyrkobyggnader än t ex gravkapell – anläggas utanför stadsbebyggt område. Vidare skulle staten genom Överintendents-ämbetet ansvara för att de blev prydligt och hälsosamt anlagda. Runt om i landet anläggs begravningsplatser precis utanför stadskärnorna under de första decennierna av 1800-talet. De anläggs med symmetriska gångsystem och kvartersindelningar, trädplanteringar för att förbättra luftkvaliteten och stenmurar med smidesgrindar. I de arkitektoniskt anlagda begravningsplatserna exponerades vissa gravar tydligare än andra. Att begravas utifrån vilken gård eller by man hörde till ersattes nu av så kallade *köpegravar* och *allmänna gravar*. Detta var en social indelning där de som ville och hade förmåga att köpa sin gravplats både fick en större sådan för hela sin familj och en bättre placering utmed gångar eller nära entréerna. Köpegravarna anlades med grusbäddar och stenramar och senare

även häckomgårdningar. Andra begravdes kostnadsfritt utmed den *allmänna linjen* där man gravsattes i en kronologisk ordning, tätt intill den som hade begravts före och oberoende om ens man eller hustru eller övrig familj låg på annan plats. Gravvårdarna var oftast mycket små och oansenliga.

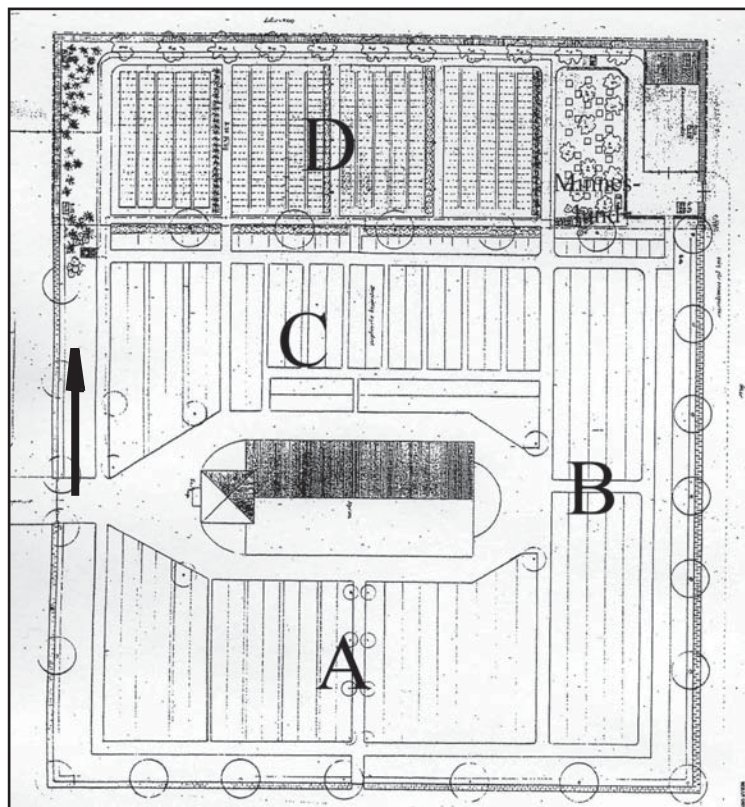
Trädkransen introduceras först på städernas begravningsplatser men når under 1800-talets slut även allt fler landsortskyrkogårdar. Då introduceras också de typiska *sorgeträden* med hängande växtsätt. I början av 1900-talet planläggs även kyrkogårdarna på landsorten i kvarter med symmetriskt lagda gångar, grusbäddar på gravarna och välklippta häckar eller stenramar runt om. Indelningen av kyrkogården mellan köpegravsområde och allmänt område speglar ett socialt uppdelat samhälle. Företeelsen levde kvar till in på mitten av 1900-talet (upphörde officiellt 1964) och ersattes då av kvarter med gravar i långa rader längs med *rygghäckar*. Samtidigt började man av rationella skäl ta bort stenramar, häckomgårdningar och grusbäddar för att ersätta det med gräsmattor. Den sociala utjämnningen av ståndssamhället avspeglas på kyrkogårdarna genom allt mer enhetliga gravvårdar utan titlar, oftast utförda i det liggande formatet 60x80 cm.

Från och med 1980-talet blir gravvårdarna återigen mer individualiserade. Idag ser vi en mångfald olika former på gravstenar från liggande naturstenar till mer fantasifullt utformade vårdar. Den ökade individualiseringen under 1900-talets slut speglas också genom de många olika begravningsformer som idag erbjuds. Förutom kistbegravning och urngravar med personliga vårdar, erbjuds också *minneslundar* för askor som grävs ner anonymt utan plats för namn men med gemensam plats för blommor, *askgravlundar* med en ofta konstnärligt utformad gemensam plats för namn och smyckning, *kistminneslundar* där kistor begravs anonymt och utan plats för namn, samt *kistgravlundar* där kistor begravs anonymt men där det finns en gemensam plats för namn och utsmyckning. Till detta kommer också de muslimska områdena, som ännu främst förekommer på stadskyrkogårdarna.

På 1920-talet började en ny typ av begravningsplats att anläggas, nämligen *skogskyrkogården*. En av de tidigaste i landet var skogskyrkogården i Skillingaryd från 1922. Dessa präglas av friväxande och naturligt förekommande träd, såsom gran, tall och björk. Endast sällan eller i begränsad omfattning används planterade och kultiverade träd.

Sammanfattande beskrivning

Hjälmseryds nya kyrkogård är jämnårig med kyrkan som uppfördes 1853. Tidigare användes kyrkan och kyrkogården i Gamla Hjälmseryd, cirka en mil norröver. De största förändringarna kyrkogården genomgått är ordnandet av nya gravplatser 1940 och utvidgningen åt norr 1970. Kyrkogården är omgärdad av en stenmur som växlar mellan mur i söder och öster och stödmur i norr och väster och har olika utformning beroende på dess tillkomsttid. Den ursprungliga trädkransen av lind finns kvar i väster, norr och öster. Det norra partiet av trädkransen står idag inne på kyrkogården till följd av utvidgningen på 1970-talet. Längs den norra kanten av utvidgningen är en rad ekar planterade. Kyrkogårdens kvarter präglas av sina skilda bakgrunder och förändringar, mest homogent är de två områdena norr om kyrkan, dels med enbart gravvårdar från 1972 och framåt, dels området med cypresshäckar. Övriga delar av kyrkogården är mer uppblandade med vårdar från olika tider.

Gravkarta från 1970. Kvartersindelningen är rapportförfattarens egen.

Nya Hjälmseryds kyrkogård

Kyrka och kyrkomiljö

Hjälmseryds socken ligger i Jönköpings läns södra del och gränsar i söder till Kronobergs län. I norr gränsar socknen till Vrigstads socken, i öster till Nydala och i väster till Stockaryds socknar. Hjälmseryds socken har en ovanligt rikt växlande natur med höjder, dalar och mossar. Någon slättbygd i egentlig mening finns inte utan landskapet präglas av skog med inslag av betesmark och åker.

Hjälmseryds nya kyrka färdigställdes 1853 efter ritningar av arkitekt Albert Törnquist vid Överintendentsämbetet. Byggnaden är uppförd i nyklassicistisk stil med halvrunt kor i öster och torn i väster. Fasaden är spritputsad frånsett omfattningar och hörnmarkeringar som är slätputsade. Tornet kröns av en lanternin med kort spira omgiven av fyra hörnspiror. Taket är klätt med kopparplåt.

Kyrkan med kyrkogård ligger centralt i Hjälmseryd på en höjd som i väster sluttar ned mot väg 30. Söder om kyrkan ligger pastorsexpeditionen inhyst i prästgården. Mellan kyrkogården och pastorsexpeditionen går den gamla vägen till Rörvik. Denna är nu flyttad ytterligare mot söder. Öster om kyrkan finns hembygdsgården och i väster nedanför sluttningen finns församlingshemmet

Kyrkogårdens historik

Nya Hjälmseryds kyrkogård tillkom 1853, samma år som kyrkan byggdes. Tidigare användes den medeltida kyrkan i Gamla Hjälmseryd, belägen cirka en mil norrut, men på 1850-talet ökade behovet av en större kyrka mer centralt belägen i socknen. Vid tillkomsten var endast den södra och den nordöstra delen av kyrkogården utnyttjad. I söder fanns köpegravarna som oftast lades på ställen som var väl exponerade för kyrkobesökarna, t ex nära ingången till kyrkan eller kyrkogården, så att den begravde kunde fortsätta att visa sin makt eller rikedom även efter döden. I nordöst fanns tidigare allmänna linjen. Den bestod av små enkla ensamgravar, grävda tätt intill varandra i kronologisk ordning. Ingen hänsyn togs till familje- eller gårdstillhörighet, vilket innebar att man och hustru oftast inte begravdes tillsammans. På 1940-talet behövdes plats för ytterligare gravar. Efter ritning av Johannes Dahl i Tranås inrättades allmänna gravar i det nordöstra kvarteret och den norra delen av kyrkogården kom till användning för nya familjegravar. 1959 inrättades ett bårhus under mark, strax norr om kyrkogårdens huvudingång. Drygt 10 år senare, 1970, utvidgades kyrkogården åt norr och då svarade Ragnar Ekstedt för ritningarna. I samband med detta byggdes även en redskapsbod i det nordöstra hörnet. Under

1960-talet togs de flesta av de häckar som ramade in gravkvarteren i söder bort. Denna utveckling mot en enklare och mer lättkött kyrkogård är typisk för andra hälften av 1900-talet. 2003 inrättades en minneslund som ett typiskt tecken på vår tids nya önskemål och förutsättningar.

På flygfotot från 1940-talet syns hur utbrett gravskicket med grusbäddar var. Idag finns endast en grusgrav bevarad. (Foto: JLM)

Händelsehistorik

1853

Kyrkogården anlades i samband med uppförandet av den nya kyrkan. Ritningar från Överintendentsämbetet. (JLM)

1940

Ritning av Johannes Dahl över nya gravkvarter godkänd. (ATA)

1959

Godkänd ritning över det nya bårhuset. (ATA)

1970

Godkänd ritning av Ragnar Ekstedt över utvidgning av kyrkogården åt norr. (ATA)

2003

En minneslund inrättades i det nordöstra kvarteret. (ATA)

Beskrivning av kyrkogården idag

Allmän karaktär

Före utvidgningen på 1970-talet var kyrkan centralt placerad på kyrkogården men idag är följaktligen den norra delen något större. I söder finns de större gravstenarna i de forna köpegravskvarteren. Området är öppet med gravstenarna placerade i rader från norr till söder på en gräsmatta. Området norr om kyrkan är av en helt annan karaktär, då tujahäckarna runt gravkvarteren är bevarade. Detta gör att inga gravstenar syns på avstånd. Öster om kyrkan präglas området av låga och breda gravvårdar, en stil som blev modern under 1900-talets mitt. Även här är området öppet. I det nyaste området allra längst i norr är alla vårdar från 1972 eller senare vilket gör att gravvårdarna är likartade. De står relativt tätt i rader från norr till söder. I öst finns den minneslund som inrättades 2003.

Omgärdning

Kyrkogården omgärdas av en i huvudsak kallmurad stenmur av kluven granit, i viss omfattning även med mindre naturligt runda gråstenar. Muren fungerar som stödmur runt hela kyrkogården och går upp över markytan mellan 15-40 centimeter i öst och i söder. I väster är ett svart järnstaket fäst i stödmuren och det enda som syns från kyrkogården. Den östra muren är en skalmur fylld med mindre sten, där det innersta skalet består av återanvända gravstenar och socklar. Utvidgningen på 1970-talet syns tydligt i muren då denna del består av mindre, naturligt rundad sten sammanfogad med cementbruk. I den södra muren cirka 10 meter från det sydöstra hörnet övergår de stenblock som bildar skalet till större och slätare.

I den östra muren har gravvårdar och stenramar använts till det inre skalet. I väster, vid huvudingången, kröns stödmuren av ett smidesstaket. Bilden till höger visar övergången från den gamla, förmodligen ursprungliga, muren till den nya med cementfogar från utvidgningen 1970.

Ingångar

Kyrkogården har tre ingångar. I den västra muren finns kyrkogårdens huvudingång med grindstolpar i granit med konstnärlig utformning. Stolparna är på in- och utsidan prydda med inramade kors och på utsidan, i guldkrift, kompletterade med "ÅR MDCCCLV OSCAR" på den vänstra och "1855" på den högra. Grinden är en utsirad svartmålad järngrind i fyra delar, en huvudgrind och två sidogrindar. I den södra muren finns ytterligare en ingång med en dubbelgrind i svartmålat järn fäst i grindstolpar av krysshämrad granit med konisk avslutning. I den östra muren finns en öppning utan grind vid redskapsboden.

Vegetation

Ursprungligen fanns en trädkrans av lind runt kyrkogården. Den södra delen av trädkransen är numera borta och den norra delen står inne på kyrkogården till följd av utvidgningen på 1970-talet. Längs med denna lindrad växer en måbärshäck som fortsätter åt öster och avskärmar redskapsboden från kyrkogården. Längs den norra muren planterades vid utvidgningen en rad av ekar. Den norra delen av den västra muren kantas av en häck av lönnar, likaså flankeras huvudingången av två lönnar. Lindar finns planterade på vardera sidan av västingången och koret och i det sydöstra området av kyrkogården finns fyra pelarekar. Från ingången i den södra muren leder en allé av oxlar fram till kyrkan. I området närmast norr om kyrkan finns cypresshäckar runt de olika gravkvarteren, likaså finns i sydväst ett mindre område med cypresshäckar.

Gångsystem

Det mesta av det ursprungliga gångsystemet är bevarat på kyrkogården. De grustäckta gångarna ramar främst in de olika kvarteren och endast ett par mindre gångar som korsat kvarteren är idag igenlagda till förmån för gräs. Systemet börjar vid huvudingången i väster och delar sig för att gå runt hela kyrkogården. Gången fortsätter fram till kyrkans västingång där den vidgas en aning och går runt hela

Två av kyrkogårdens tre ingångar har grindar. Huvudingången i väster har en dubbelgrind med dekorativa grindstolpar medan grinden vid sydingången har ett något enklare utförande.

Längs den norra delen av västmuren växer en lönnhäck. Till vänster ses oxelallén som går från kyrkogårdens sydingång till kyrkans sydentré och den rad av ekar som planterats längs med utvidgningen i norr.

Åldern på kyrkogårdens gravvårdar sträcker sig från 1862 till 2005 och utformningen av vårdarna visar den utveckling som gravkonsten genomgått.

kyrkan, en öppen plats skapas vid tornet och koret.

Gravvårdstyper

Gravvårdarna på Nya Hjälmseryds kyrkogård skiljer sig inte mycket åt från dem på andra kyrkogårdar. Här finns de stora och högresta vårdarna på köpegravskvarteren från slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Här finns även de små och enkla vårdarna som i kronologisk ordning rests över de som begravts i allmänna linjen. Från 1900-talets andra hälft finns även många exempel på sentida gravvårdar – med låga och breda stenar, de yngsta ofta med asymmetrisk kontur eller med naturstensliknande förebilder.

De stora och påkostade gravarna från förra sekelskiftet ligger huvudsakligen samlade i södra delen (kvarter A), där de var välexponerade för besökare till kyrkan. Som en motpol påminner det fåtal gravstenar från allmänna linjen som finns bevarade i kvarter B om den sociala bredden i samhället från denna tid.

Redskapsboden vid kyrkogårdens nordöstra hörn har uppförts i två etapper: 1970 och 1999.

Byggnader

Förutom kyrkobyggnaden förekommer en redskapsbod på kyrkogården. Den är belägen i det nordöstra hörnet och ligger lägre än den övriga kyrkogården vilket ger intrycket att den är placerad utanför. Den vinkelställda boden uppfördes i två etapper, vid kyrkogårdsutvidgningen 1970 och 1999. Stommen är regelverk som täckts med stående lockpanel i mörkbrunt. Sadeltaket är täckt med mörkbruna tvåkupiga cementpannor.

Beskrivning av enskilda kvarter

Kvarter A

Allmän karaktär

Området ligger i söder och sträcker sig från huvudingången i väster längs hela kyrkobyggnaden. Området är öppet till karaktären, underlaget är främst gräs men det delas på mitten av en grusgång kantad med oxlar som leder från ingången i den södra muren fram till kyrkan. I väster finns de inramande cypresshäckarna kvar. Åldern på gravvårdarna varierar, från 1859 till 2005 med det största antalet vårdar från 1930- och 1940-talen. Vårdarna är placerade i dubbla rader, rygg mot rygg, från norr till söder. På sina ställen fattas någon sten.

Gravvårdstyper

Gravvårdarna i kvarter A avviker tydligt från de övriga i området genom att flera är stora och högresta. Spridningen är dock rätt stor och omfattar gravvårdar från 1859 till 2005. Eftersom de flesta vårdarna är från 1930- och 1940-talen är stenarna relativt likartade men större och mer utsmyckade än i de andra kvarteren. De allra största finns placerade längs med muren, här utmärker sig till exempel vårdan över bankdirektör A.J. Pettersson från 1921. Vid den västra muren syns en delvis övervuxen stenram, möjligen finns fler kvar under gräset. Andelen titlar är relativt vanligt förekommande, de flesta speglar det övre skiktet av samhället som ledamoten af riksdagen, kommunalnämndsordföranden, prosten och donator, men även hemmansägaren, småskollärarinnan och diakonissan förekommer.

Den låga och breda formen dominerar kvarteret, de tidigaste med klassiserande element som pelare och festonger. En av de mer ovanliga vårdarna är den avbrutna kolonnen rest 1890 över nämndemannen mm Aron Samuelsson.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Kvarteret har en särställning på kyrkogården genom sina välbevarade och påkostade gravvårdar. Den kulturhistoriska karaktären i detta kvarter är speciellt kopplad till gravvårdarnas storlek, deras höjd och reslighet samt förekomst av titlar. De bevarade cypresshäckarna i väster minner om efterkrigstraditionen med rygghäckar.

Kvarter B

I kvarter B dominerar den moderna värden med breda och låga proportioner men det finns även en del mer ovanliga vårdar som den här uppslagna boken. Mitten-bilden visar tre vårdar från allmänna linjen och nederst ses en tidstypisk vård från 1970-talet med asymmetriska former.

Allmän karaktär

Kvarter B är den östra delen av kyrkogården. På den norra delen av kvarteret låg tidigare allmänna linjen, idag finns endast ett fåtal vårdar bevarade. Området är relativt homogent med främst moderna låga och breda vårdar från 1926-2005. De två centrala kvartererna avgränsas av grusgångar och i området växer fyra pelarekar.

Gravvårdstyper

Kvarteret består av yngre familjegravar samt ett fåtal gravar ur allmänna linjen. Gravvårdarna är placerade i dubbla rader, rygg mot rygg, från norr till söder. Raderna är inte kompletta utan mellanrum har skapats mellan stenarna. Ofta ligger ett antal vårdar från samma årtionde i rad. Få gravar utmärker sig vilket också är typiskt både för den tid som de flesta är ifrån, då modet föreskrev låga, breda vårdar. De flesta är osmyckade men i vissa fall förekommer dekorativa inramningar som till exempel tympanonfält och kolonner. Titlar förekommer sparsamt – fyra hemmansägare, en tandläkare, en skomakaremästare och en tågmästare.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Den här typen av kvarter med främst vårdar från 1920-talet och framåt och ett fåtal stenar från allmänna linjen är vanligt förekommande på kyrkogårdar. Det kulturhistoriska värdet ligger främst i stenar med titlar och Orts- eller gårdsnamn, samt de vårdar som är

resta över personer med lokal- eller personhistoriskt intresse. De mellanrum som finns i gravraderna kan med fördel kompletteras för att åstadkomma ett mer helt intryck, men de återstående vårdarna från allmänna linjer bör bevaras för att minnet om uppdelningen köpegravar-allmänna linjen ska bibehållas.

Kvarter C

Allmän karaktär

Området ligger norr om kyrkan och skiljer sig avsevärt från de övriga på kyrkogården genom de cypresshäckar som finns kvar. De drygt meterhöga häckarna har en tydlig avslutning mot grusgångarna i norr och söder. På ett par ställen finns en form av utväxter på häckarna.

Gravvårdstyper

I det här området finns en klar övervikt av gravvårdar från 1950- och 1960-talen, vilket innebär att den vanligaste formen av gravsten är den låga och breda. Vid den tidigare norra yttermuren finns idag en måbärshäck, längs vilken står en rad med äldre, större och mer påkostade gravar till exempel en vård rest över kyrkoherdefru Burzell från 1892. I området finns också kyrkogårdens enda grusgrav, mitt för kyrkans norra fasad.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Kvarteret har en efterkrigstida prägel med de meterhöga rygghäckarna. Kvarteret inrättades 1940 och på gravkartan från den tiden finns grusgraven markerad. Den bör bevaras eftersom den är det enda som påminner om ett gravskick som var betydligt vanligare förr på Nya Hjälmeryds kyrkogård.

Kyrkogårdens enda bevarade grusgrav finns i kvarteret och flera andra vårdar visar med sina flyglar att de hört i hop med en grusbädd.

Kvarter D

Allmän karaktär

Eftersom kvarteret inrättades 1970 har alla vårdar en modern framtoning. De flesta är enkelt utformade med ingen eller diskret dekoration.

Område D är den nya delen av kyrkogården som tillkom efter 1970. Området är öppet och enhetligt, en grusgång omgärdar den gräsmatta där gravarna finns, den genomkorsas även på tre ställen av häckar.

Gravvårdstyper

Kvarteret är väldigt enhetligt vad gäller gravvårdaroch det finns inga gravvårdar äldre än 1972. Gravvårdarna är typiska för sin tid, det vill säga enkelt utförda med breda och låga proportioner. Ett fåtal mer utsmyckade vårdar finns men huvudsakligen är vårdarna moderna. Titlar förekommer väldigt sparsamt som brukligt är på gravvårdar från denna tid. Från och med 1990-talet ändras utformningen till mer fria former med asymmetriska naturstenar som förebilder. Gravstenarna är placerade i enkla rader från norr till söder riktade åt öster, förutom i kvarteret längst till väster där vårdarna är riktade åt väster.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Kvarteret har en enhetlighet som är typisk för denna tid, med regelbundet placerade gravvårdar av liknande utseende i upprepade rader. Det kulturhistoriska värdet är främst kopplat till denna tids-typiska utformning och homogena regelbundenhet, karaktären är dock inte unik utan snarare mer typisk och är väl företrädd på de flesta kyrkogårdar i landet. Speciellt för just det här kvarteret är att det är så ungt och att vårdarna i ett av de ingående områdena står så tätt.

Minneslunden

Allmän karaktär

En minneslund anlades 2003 på den östra delen av kvarter D. Utformningen är enkel med en kulle krönt med ett kors och omgiven av kalkstensplattor. En bänk finns placerad på den ena sidan och i lunden växer en björk och en blodlönn. Platsen är på tre sidor omgärdad av en måbärshäck som ska låtas växa upp mot redskapsboden för att ge minneslunden en mer värdig karaktär.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Minneslunden har en diskret och enkel framtoning, det kulturhistoriska värdet är främst förknippat med estetiska värden samt dess roll som en modern och tidstypisk företeelse.

Kulturhistorisk bedömning av kyrkogården i dess helhet

Nya Hjälmseryds kyrkogård är samtida med kyrkan som uppfördes 1853. Det gamla sockencentrat, Gamla Hjälmseryd, med medeltida kyrka och kyrkogård ligger cirka en mil norrut. Ursprungligen användes endast områdena söder, kvarter A, och öster, kvarter B, om kyrkan men på 1940-talet ordnades den norra delen för gravplatser. Ritningarna gjordes av Johannes Dahl i Tranås. 1970 utvidgades kyrkogården norrut och 2003 anlades en minneslund i nordöst. Äldre träd, som resterna av trädkransen, den omgärdande stenmuren och de smidda grindarna är viktiga för upplevelsen av kyrkogården och de knyter an till kyrkogårdens ursprungliga utformning.

Idag präglas kyrkogården av efterkrigstidens ideal med upprepade rader av gravvårdar på öppna gräsytor. Äldre fotografier visar att flertalet grusgravar funnits på kyrkogården, av dessa finns en bevarad, norr om kyrkan. Kvarter A är det kvarter som har flest

påkostade gravvårdar bevarade och av dessa har flera varit kombinerade med grusbädd och häckomgärdning. Kvarter B är det tidigare allmänna kvarteret men idag finns bara rester kvar av detta förr så utbredda gravskick. Kvarteret har idag mest låga och breda vårdar från 1900-talets andra hälft, varav flertalet familjegravar. Området som anlades på 1940-talet, kvarter C, karakteriseras av de meterhöga rygghäckarna av cypress. Även dessa är typiska för 1900-talets andra hälft och de har en rumsskapande verkan som tydligt skiljer kvarteret från resten av kyrkogården. Kvarter D upptar utvidgningen från 1970-talet. Kvarteret är mycket tidstypiskt med låga och breda vårdar, tätt placerade i nord-sydliga rader.

Kyrkogården rymmer information om personer som levt och dött, yrken som försvunnit, om namn på gårdar och orter som kanske inte längre finns kvar. Vårdar med dessa uppgifter innehåller kulturhistoriska värden genom det de berättar om Hjälmteryds sockens historia.

På en kyrkogård är det naturligt att gravvårdar ändras och gravrätter återgår och får ny ägare. Det är dock viktigt att man i den långsiktiga förvaltningen är uppmärksam på att bevara de olika delarnas karaktär och gravvårdar från alla tider.

Att tänka på vid förvaltningen av kyrkogården

- Murar, smidesgrindar, trädkrans och grusgångar är väsentliga delar av kyrkogårdens utformning.
- Vårdar av järn ska finnas med på kyrkans inventarieföreteckning.
- Vårdar äldre än 1940 och vårdar med titel bör bevaras, helst på plats.
- Rygghäckarna är en viktigt beståndsdel av kyrkogården efterkrigstida prägel.

Referenser

Tryckta källor

Erixon, Sigurd, mfl, (red.) Sveriges bebyggelse : statistisk-topografisk beskrivning över Sveriges städer och landsbygd. Landsbygden. Jönköpings län, del III, Uddevalla 1952

Arkiv

Antikvarisk Topografiska Arkivet, genom kopior i Jönköpings länsstyrelses arkiv (ATA)

Jönköpings läns museums arkiv (JLM)

Tekniska och administrativa uppgifter

Jönköpings läns museums dnr: B336/05
 Beställare: Växjö stift
 Fastighetsägare: Sävsjö kyrkliga samfällighet
 Rapportansvarig: Ia Manbo
 Foto: Ia Manbo
 Län: Jönköpings län
 Kommun: Sävsjö kommun
 Socken: Hjälmseryds socken
 Fastighetsbeteckning: Hjälmseryd 4:1
 Belägenhet: Ekonomiska kartans blad Hjälmseryd 5E9e, 1993

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv